

TÜRÜK

2023, Yıl/Year: 11, Sayı/Issue: 32, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received:* 16.02.2023

Kabul Tarihi / *Date of Accepted:* 16.03.2023

Sayfa / *Page:* 177-187

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / *Writer:*

Onur BELLİ

Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı
Ana Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi

onur.belli59@hotmail.com

NARGILIÇ HOCAGELDİYEV'İN YNAM (İNANÇ) ADLI HİKÂYESİNDE GÖKTEPE SAVAŞLARI

Öz

1879-1881 yılları arasında gerçekleşen Göktepe Savaşları, Türkmenlerin bağımsızlık uğruna verdikleri bir savaştır. Göktepe Savaşları, acı kayıplarla sonuçlansa da Türkmenlerin hafızasında önemli yer edinmekte ve millî birlikteliği en iyi temsil eden savaş olma özelliği taşımaktadır. Çarlık Rusyası'nın saldırılarını engellemek amacıyla kurulan Göktepe Kalesi ise Türkmen bağımsızlığının son kalesi olarak nitelendirilmektedir. Türkmenlerin Çarlık Rusyası'na karşı elinde olmayan imkânlarla topyekûn verdikleri ve Türkmenler için trajediyle sonuçlanan bu savaş Türkmen edebiyatına kaçınılmaz bir şekilde yansımıştır. Ancak Göktepe Savaşları, Sovyetler Birliği döneminde özellikle Stalin'in 1924'te iktidara gelişiyle ideolojiye karşıt olduğu gerekçesiyle Türkmen hafızası ve tarihinden silinmeye çalışılmıştır. Sovyet iktidarı tarafından Türkmenlerin hafızasından silinmeye çalışılan 1879-1881 Göktepe Savaşları, Türkmenistan'ın bağımsızlığa kavuşmasıyla yeniden gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu bağlamda Türkmen tarihi yeniden yazılmış ve Göktepe Savaşları hakkında çeşitli edebî türlerde eserler kaleme alınmıştır. Bağımsızlık döneminde Göktepe Savaşları hakkında eserler kaleme alan bir isim de Nargılıç Hocageldiyev'dir. Nargılıç Hocageldiyev, kaleme aldığı eserlerinde Göktepe Savaşları'nda yitirilen canları, savaşın acı yüzünü ve bağımsızlık adına topyekûn verilen bu savaşı eserlerinde konu edinerek Türkmen millî kimliğini yeniden yeşertmeye

çalışmıştır. Bu çalışmada Nargılıç Hocageldiyev'in Göktepe Savaşları'nın acı yüzünü, yıkıcılığını, parçalanan ve yok olan hayatları konu edindiği *Ynam* adlı hikâyesi incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Göktepe Savaşları, Türkmen edebiyatı, *Ynam*, hikâye.

THE BATTLES OF GEOK TEPE IN NARGILIÇ HOCAGELDIYEV'S STORY NAMED YNAM (İNANÇ)

Abstract

Battles of Geok Tepe, which took place between 1879-1881, is a war fought by the Turkmen for the sake of independence. Even though Battles of Geok Tepe resulted in painful losses, it has an important place in the memory of the Turkmens and is a war that best represents the national unity. Geok Tepe Castle, which was established to prevent the attacks of the Tsarist Russia, is described as the last stronghold of Turkmen independence. This war, which the Turkmen gave to the Tsarist Russia with the means they did not have and which resulted in a tragedy for the Turkmen, was inevitably reflected in the Turkmen literature. However, the Battles of Geok Tepe were tried to be erased from Turkmen memory and history on the grounds that they were against ideology, especially with Stalin's coming to power in 1924 during the Soviet Union period. 1879-1881 Battles of Geok Tepe, which were tried to be erased from the memory of the Turkmens by the Soviet power, were brought to light again with the independence of Turkmenistan. In this context, Turkmen history has been rewritten and various literary works have been written about the Battles of Geok Tepe. Nargılıç Hocageldiyev is another person who wrote works about Battles of Geok Tepe during the independence period. In his works, Nargılıç Hocageldiyev tried to regenerate the Turkmen national identity by focusing on the lives lost in the Battles of Geok Tepe, the bitter face of the war and the total war given in the name of independence in his works. In this study, Nargılıç Hocageldiyev's story *Ynam*, which deals with the bitter face of the Battles of Geok Tepe, its destructiveness, and the shattered and destroyed lives, will be examined.

Keywords: Battles of Geok Tepe, Turkmen literature, *Ynam*, story.

Giriş

1879-1881 yılları arasında gerçekleşen Göktepe Savaşları, Türkmenlerin bağımsızlık adına Çarlık Rusyası'na karşı topyekûn verdikleri bir savaştır. Ahalteke'yi işgal etmek isteyen Çarlık Rusyası'nın saldırısını engellemek amacıyla kurulan Göktepe Kalesi, Türkmen bağımsızlığının son kalesi olarak nitelendirilmektedir. Ağustos 1879'da Göktepe'ye saldırı düzenleyen Ruslar 200 ölü ve daha çok yaralı vererek çekilmiştir. 1879'da gerçekleşen I. Göktepe Savaşı ardından 1880-1881'de Göktepe mevkiine gelen Rus kuvveti kaleyi ele geçirip işgale başlamıştır (Söyegov 2013: 45). II. Göktepe Savaşı'nın kaybedilmesiyle Göktepe'de esir edilen Türkmenler kılıçtan geçirilmiş ve Göktepe'nin düşmesinden birkaç gün sonra, Aşkabat şehri Ruslar tarafından işgal edilmiştir (Kurat 2014: 370-371). Mehmet Saray, II. Göktepe Savaşı'nın Türkmenlerde yarattığı trajediyi şu ifadelerle aktarır:

“1-25 Ocak 1881 arasında vuku bulan çarpışmalarda Ruslar 1 general, 20 subay ve 268 asker ölü vermişlerdir. Türkmenler ise 6500 kişiyi müdafaada, 28.000 (kadın, çocuk ve ihtiyarlar dahil olmak üzere) Rus katliâmında kaybetmişlerdir.

Türkmenleri mağlup eden Skobelev, neşrettiği bir bildiri ile Gök-Tepe'den kaçanlar ile diğer Türkmenlerin Rus Çarı'nın hâkimiyetini kabul etmelerini bildirmiştir. Türkmenlerden bir cevap alamayınca da ileri harekâtına devam ederek Aşkabad'a kadar olan Türkmen topraklarını işgal etmiştir (30 Ocak 1881).

Türkmenlerin Gök-Tepe'de yediği darbe çok büyük idi. Mânen ve maddeten perişan olmalarının yanı sıra çok insan kaybına da uğramışlardı. Üstelik memleketlerinin en güzel kısımları düşman işgaline uğramıştı. Korkunç ve üstün silâh gücüne sahip düşmanlarını yenmek ve onları memleketlerinden atmak için hiç bir kimseden ve yerden yardım görme ihtimalleri de yok idi. Çok dengesiz bir mücadelede düşmana karşı vatanlarını, dinlerini ve şereflerini kahramanca savunmuşlardı. Sonunda Rus generalinin davetine uymaktan başka çıkış yolları kalmadı. Nihayet, Nisan 1881'de Tıkma Serdar, birkaç ay sonra da Mahdum Kulu, Ruslara teslim oldular. Bu şekilde Türkmenistan'ın stratejik bakımdan çok önemli olan batı bölgesi Rus kontrolüne girmiş oldu” (Saray 1996: 353-354).

20.000'den fazla kişinin ölümüne sebep olan savaşın acı tablosunu Baymirza Hayit şu cümlelerle vurgulamaktadır: “Ruslar Göktepe'yi yok ettiler. Göktepe şehitlerinin kabristanını da bozup şehitlerinin kemiklerini çıkarıp kenara attılar”(2004: 143). II. Göktepe Savaşı'nın neticesinde Ruslara boyun eğmek zorunda kalan Türkmenler Çarlık Rusya hâkimiyeti altında kalmış ve daha sonrasında Sovyetler Birliği hâkimiyetine girmiştir (Özcan 2017: 189).

1917 Ekim ihtilali ardından 1924'te Stalin'in iktidara gelişiyle despot bir yapıya bürünen Sovyet idaresi, 1879-1881 Göktepe Savaşları'nı Türkmen tarihinden, belleğinden silmeye çalışmıştır. Ancak bu durum Türkmenistan'ın bağımsızlığını kazandıktan sonra değişmeye başlamıştır. Sovyet iktidarı etkisiyle yazılan Türkmen tarihi yeniden yazılmıştır. Bu anlamda Türkmen tarihi yazılırken boylar arasındaki çatışmalar unutturulmuştur veya görmezden gelinmiştir (Matyakubov 2019: 93). Bağımsızlık sonrası boylar arasındaki çatışmalar yerine ortak bir Türkmen kimliğine vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda ortak Türkmen kimliğini en iyi temsil eden savaş Göktepe Savaşları'dır. Göktepe Savaşları'nda şehit edilenler için Türkmenistan'da 12 Ocak Hatıra günü olarak belirlenmiştir (Orazov vd. 1996: 234). Türkmenistan eski Cumhurbaşkanı Saparmurat A. Türkmenbaşı, Hatıra günü dolayısıyla Ocak 1993'te bir konuşmasında Göktepe Savaşları hakkında şu ifadelerle yer vermiştir:

“Türkmen halkı için, Göktepe Kalesi için can verenler ölümsüzdür. Göktepe Kalesi yurt basarlar tarafından viran edilip, onun halkı yavuz ceza hüküm vermişse de, bugün Göktepe Kalesi bizim halkımızın yüreğinde hiçbir zaman yenilmeyecek kale olarak durmaktadır. Çünkü, kaleleri, halkın belli bir bölgesini yenip alması mümkün. Ama şu halkın kalbindeki mukaddes umutlarını, onun özgürlük şansı herkeste bulunan mukaddes arzuyu yenmeyi hiç kimse başaramaz...” (Orazov vd. 1996: 235).

Türkmen millî tarihini açısından önem taşıyan Göktepe Savaşları'nda Türkmenler büyük kayıplar vermiştir. Hocageldiyev *Gökdepe Galasy* adlı kitabında, Ahalteke ahalisinin toplam verileri hakkında bilgi vermektedir: Göktepe Kalesi düşmeden önce Ahalteke'de 18.000 hane kayıtlıdır;

ayrıca 12.000 göçebe hane bulunmaktadır ve böylece toplam hane sayısı tam doğruluğu kanıtlanmasa da 30.000 olarak belirlenmiştir. Göktepe Savaşları'nın kaybedilmesinden sonra hane sayısı 8876 düşmüştür. Göçebe hanelerin kaybı hakkındaysa bir bilgi bulunmamaktadır (Hojageldiyew 1991: 75-80). Böyle büyük bir kayıp ve büyük bir mücadelenin Türkmen millî kimliğinin bir parçası olan Göktepe Savaşları'nın Türkmen edebiyatına konu edinilmesi kaçınılmaz olmuştur. Çonoğlu'nun ifadesiyle:

“Türkmenlerin mazisini, kültürünü ve varoluş macerasını temsil eden bir bellek mekânı olan Göktepe Kalesi ve bu kalede yaşanan trajedi de kısa sürede Türkmen Edebiyatı'nda karşılık bulmuştur. Türkmen sanatçılar, halkın hafızasında bütün canlılığıyla yaşayan bu olayı eserlerinde dile getirirken; geçmişlerine bağlı, tarih ve edebiyatlarını yaşatan milletlerin zaman zaman büyük trajedilere maruz kalsalar da er geç hürriyetlerine kavuşup tarih sahnesinde hak ettikleri yeri alabilecekleri, bunun için de bu tip bellek mekânlarının millî hafızada canlı ve dinamik tutulması gerektiğini vurgulamaya çalışmışlardır” (Çonoğlu 2014: 150).

19. yüzyıl Türkmen edebiyatında Göktepe Savaşları'nın izlerini görmek mümkündür (Türkmen vd. 1995). 19. yüzyıl Türkmen edebiyatında Göktepe Savaşları'nı konu edinen isimler ve eserlerden kısaca şöyle bahsedebilir: Kâtibî'nin “Senin Üstünde”, “Leşger Görüldü”, Meteci'nin “Yigitler”, “İr bile”, Misgingılıç'ın “Ahyrzaman”, Guba'nın “Mekân Tapyılmaz”, “Yaranlar”, “Gol Damaly Gününüdür”, “Garany”, Mâmmetmırad'ın “Tekânin”, Tilkiçi'nin “Ayan Görüldü”, İlgeldi'nin “Hana Döndü” gibi eserlerde Göktepe Savaşları konu edinilmiştir (Orazow vd. 1996: 235). Bağımsızlık öncesi Sovyet idaresi, ideolojiye karşıt olduğu gerekçesiyle Göktepe Savaşları'nı Türkmenlerin hafızasından, belleğinden silmek istemiştir. Edebiyatın ideolojiye angaje olduğu bu yıllarda Göktepe Savaşları'nı konu edinen Ata Govşudov'un *Ferman* adlı romanı bu anlamda Türkmen edebiyatında önemli bir eser niteliği taşımaktadır. Bağımsızlık dönemine gelindiğindeyse ideolojinin etkisinin edebiyat üzerinden kalkmasıyla birlikte Göktepe Savaşları hakkında çeşitli türlerde eserler kaleme alınmaya başlamıştır. Bu anlamda bağımsızlık dönemi Türkmen edebiyatında Göktepe Savaşları hakkında eser kaleme alan bir isim de Nargılıç Hocageldiyev'dir. Nargılıç Hocageldiyev, 11 Ağustos 1936'da Ahal vilayetine bağlı olan Babadayhan etrafındaki Akwekil obasında dünyaya gelmiştir. “Edebiyat We Sungat” gazetesinde edebî işler bölüm müdürü ve sorumlu sekreter olarak çalışmış ve 1963'ten 1991'e kadar “Sowet Edebiyatı” dergisinde tenkit bölümünün müdürü, baş redaktör olarak ve 1992 yılında “Nesil” gazetesinde bölüm redaktörü, baş redaktör olarak görev yapmıştır. Hocegeliyev, “Gülle Degen Sünbüller”, “Bagyşla Yarym”, “Ene” adlı romanları, “Söygi” “Harayym Döndü”, “Ahmyr”, “Öwrülüşik” gibi hikâyeler kaleme almıştır. Roman ve hikâyelerinin yanı sıra Nargılıç Hocageldiyev, çok sayıda kısa öykü, makale, inceleme yazısı ve deneme kaleme almıştır (Orazow vd. 1996: 238). 1994 yılında Hocageldiyev'in Göktepe Savaşları ile ilgili hikâyelerinin yer aldığı “Gökdepe Mukamy” adlı hikâye kitabı yayımlanır (Orazow vd. 1996: 235). Hocageldiyev'in 1994 yılında yayımlanan bu kitabında “Namys”, “Ganojak”, “Tâlim”, “Yangyn”, “Wraç”, “Ynam”, “Dowzah”, “Çörek” ve “Gökdepe Mukamy” adlı hikâyeleri yer almaktadır.

Nargılıç Hocageldiyev'in Ynam (İnanç) Adlı Hikâyesi

Göktepe Savaşları, Türkmenlerin bağımsızlık uğruna verdiği bir millî mücadele örneğidir. Kaybedilen bu savaşın sonucunda binlerce masum canın yitirilmiş ve Türkmenlerin bağımsızlık adına verdiği mücadele son bulmuştur. 1992 yılında Türkmenistan bağımsızlığını kazandığında

Türkmen yazar ve şairler Göktepe Savaşları'nı eserlerinde işlemeye başlamıştır. Bunun bir örneği de Nargılıç Hocageldiyev'in kalem aldığı *Ynam* (İnanç) adlı hikâyedir. Nargılıç Hocageldiyev, *Ynam* adlı hikâyesinde, Göktepe Savaşları'nda yitirilen canları, acı dolu anları ve bağımsızlık adına verilen savaşı kaleme alarak Türkmen millî kimliğini tekrardan yeşertmeye çalışmıştır. Nargılıç Hocageldiyev, *Ynam* adlı hikâyesinde Türkmen ortak kimliği olan Göktepe Savaşları'nı işlemiş ve bu savaş üzerinden ortak Türkmen kimliğine vurgu yapmayı ve savaşın acı yüzünü Gülşirin üzerinden aktarmayı amaçlamıştır.

Topyekûn Bir Bağımsızlık Mücadelesi: Göktepe Savaşları

Ortak Türkmen millî kimliği açısından önem taşıyan Göktepe Savaşları, Stalin'in 1924'te iktidara gelişiyle Türkmenlerin hafızasından silinmeye çalışılmıştır. Fakat Türkmenistan bağımsızlığını elde ettikten sonra Türkmen edebiyatı bütünüyle değişmeye başlamıştır. 1980'li yıllarda yeni ve genç bir nesil ile beraber edebiyat dar ideolojiden kurtulmaya başlamış ve bağımsızlık dönemindeyse ideolojinin esaretinden tamamıyla kurtulmayı başaran Türkmen edebiyatı ve tarihi yeniden yeşermeye başlamıştır. Bağımsızlık sonrası Sovyet iktidarının şekillendirdiği Türkmen tarihi yeniden yazılmış ve ideolojiye angaje olmak zorunda kalmış Türkmen edebiyatı köklerine dönmüştür. Ulusal bilinç, millî kimlik kazanma noktasında bir travma etkisi yaratmış olsa da Göktepe Savaşları Türkmen tarihinin en önemli olaylarından biridir. Çonoğlu'nun ifadesiyle: "*Göktepe Savaşları, Türkmen toplumunda acı sonuçları içeren millî bir travma yaşatmış olsa da, aydınlanma hareketleri, ulusal bilinç ve millet kimliği kazanma noktasında Türkmen toplumuna önemli katkılar sağlamıştır*" (2011: 344).

Hocageldiyev'in *Ynam* adlı hikâyesi Göktepe Kalesi'nin genel bir tablosunu çizerek başlamaktadır:

"General Skobelev'in orduları Göktepe Kalesi'nin hizasına dikilip geldi.

(...)

Göktepe Kalesi'nin guşluk-gündoğar duvarının dibinde özel mülkiyetle çevrili üç tane küçük kale vardı. Birbirine bitişik olan bu kalelerden biri, Göktepe Kalesi'ne daha da yakındı. Kaleler arasında yaşam alanları, sığır barınakları ve ahırlar vardı.

Son günlerde Göktepe Kalesi'ne ait top ve tüfek ateşine tutuldu. Kalenin ortasına düşen top ve tüfek mermileri derdinden iner gibi olan ortadaki evleri, çadırları, kalenin duvarların dibine taşınmaya mecbur etti. Evler, çadırlar eskisinden beter şekilde düşmüştürler.

En kötüsü, kalenin kuşbakişi tarafındaki üç küçük kale de düşmanın eline geçmişti. Onların birinin üstünden kalenin içi görünüyordu. Kalenin içinde olup biten tüm hareketleri izlemek zorundaydı. Onun üstünden çarın askerleri kale içindeki adamları kolayca hedef alabilirdi" (Hojageldiyew 1996: 239).

Nargılıç Hocageldiyev'in Göktepe Savaşları'nda yaşanan zorlukları ve acıları kaleme almıştır. Türkmenlerin millî iradesini temsil eden Göktepe Savaşları ve onun sureti Göktepe Kalesi olmuştur. Yazar, Göktepe Savaşları'nı bir savaştan çok işgal olarak görmektedir. Bunun sebebi Rusların silah üstünlüğü olarak Türkmenlerden çok üstün olması yatmaktadır. Hocageldiyev bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Bu bir savaş değil, Gülüm. Bu bizim başımıza gelen katliamdır. Namert savaş. İki tane denk silahlı, denk düşman kılıcını çekip, birbirine doğru gelse, ona savaş derim. İki tane eli tüfekli düşman ne kadar mesafeden atışacağını belirleyip yaslansa, ona savaş derim. İki tane denk güçlü, denk silah ordu birbirine tepse ona da savaş derim. Hani böyle şey var mı?” (Hoşageldiyew 1996: 242-243).

Göktepe Savaşları, düşmana karşı topyekûn verilmiş bir mücadele örneğidir. Erkek, kadın, çocuk tüm Türkmen milleti, bağımsızlıklarını korumak adına Göktepe Kalesi’nde can vermiştir. Hikâyede çocukların savaştaki görevi ok toplamak olarak karşımıza çıkmaktadır: “Ok toplamak ile genellikle çocuklar meşgul oluyorlardı. Yedi sekiz yaşındaki oğlanlar kalenin ortasındaki evlerin, hayvan ahırları arasındaki boşluklardan ok toplayıp yürüyordular” (Hoşageldiyew 1996: 240).

Ynam hikâyesinde Medet ile Gülşirin’in konuşması üzerinden Göktepe Savaşları’nın acı bir katliam olduğu dile getirilmektedir. Bağımsızlık adına verilen savaş hikâyede şöyle vurgulanmaktadır: “Yurt için başa ne gelse görmekten başka çare yok. Yurt giderse kadın, oğlan, uşak, kâfirin eline kalırsa, yaşadın ne yaşamadın ne...” (Hoşageldiyew 1996: 243). Göktepe Savaşları, topyekûn verilmiş bir bağımsızlık savaşıdır. Türkmenlerin topraklarını, kendi bağımsızlıklarını korumak için verdikleri bir savaştır. Yazar, “kâfirin eline kalırsa, yaşadın ne yaşamadın ne” (Hoşageldiyew 1996: 243) cümlesiyle de bağımsızlığın kutsallığı vurgulamaktadır. Ynam adlı hikâyede bağımsızlığın yaşamdan önce geldiğini ve işgal altında yaşamının ölümden beter olduğu Gülşirin ve Medet üzerinden ifade edilmiştir.

Savaşçı Kadın Tipi: Gülşirin

İslamiyet öncesi Türk toplumunda kadın, erkek ile eşit haklara sahiptir. Bu durumu Türk feminizmi alt başlığında inceleyen Ziya Gökalp’ın bu konu hakkındaki tespitleri şu şekildedir:

“Eski Türkler, hem demokrat, hem de feminist idiler. Zaten demokrat olan cemiyetler, umumiyetle feminist olurlar. Türklerin feminist olmasına başka bir sebep de, Eski Türklerce Şamanizmin kadındaki kudsî kuvvete istinâd etmesiydi.

(....)

Toyonizm ile Şamanizmin kıymetçe müsâvî olması, hukukça erkek ve kadının müsâvî tanınmasına sebep olmuştu. Hatta her işin gerek Toyonizme ve gerek Şamanizme istinâd etmesi lâzım geldiğinden, her işe ait ictimâ’da kadınla erkeğin beraber bulunması şarttı: Meselâ, velâyet-i âmme hakan ile hatunun her ikisinde müştereken tecelli ettiği için, bir emirnâme yazıldığı zaman ‘Hakan emrediyor ki’ ibaresiyle başlarsa mutâ olmazdı. Mutâ olması için, behemehâl ‘Hakan ve hatun emrediyor ki’ sözüyle başlaması lazımdı” (Ziya Gökalp 2015: 180-181).

Ziya Gökalp, Türk toplumunda kadın erkek eşitliğini: “Eski Türklerde kadın tabu değildi, zevcinin tamamlayıcısıydı” (2021: 370) cümlesiyle özellikle vurgulamaktadır. Gökalp, kadın ve erkek benzer veya aynı işleri yapabileceğini vurgularken aynı şekilde Roux, İslamiyet öncesi Türk toplumunda kadın ve erkek eşitliğine delalet eden veriler üzerinde durur: Kadın ve genç kızların erkeklere çok benzer bir şekilde takdim edilmesi, erkeklere benzer giyinişi, aile içinde erkek ve kız çocukların eşit sayılması, gerektiğinde savaşabilmesi, erkekler gibi yaşama kabiliyetini kaybetmeden, kadınlara özgü işlerle (çocuklarını büyütme, elbise dikme vb.) uğraşabilmesi gibi ifadeler kadınların erkeklerle eşit hak, hürriyet ve değere sahip olduğunun birer göstergesidir (Roux 698-706).

İslamiyet öncesi Türk toplumunda kadınlar, savaşçıdır ve erkekler gibi çeşitli görevlerde bulunabilmekteydiler. Ziya Gökalp'ın ifadesiyle: “Eski Türklerde kadınlar, umumen amazon idiler. Cündilik, silâhşorluk, kahramanlık, Türk erkekleri kadar Türk kadınlarında da vardı. Kadınlar, doğrudan doğruya, hükümdar, kale muhafızı, vali ve sefir olabilirlerdi” (2015: 182). Türk toplumunda kadın algısıyla ilgili Gökalp ile benzer ifadelere Kaplan'da da rastlanılmaktadır: “İslâmiyetten önce ve göçebelik devrinde o, bu devrin ideal erkek tipi olan alp tipine yaklaşıyor. Erkek gibi o da ata biner, ok atar, kılıç kullanır ve icabında düşmanla kahramanca çarpışır” (2016: 45). İslamiyet önce Türk toplum yapısında bulunan alp kadın tipinin yansımalarını özellikle Türk destanlarında ve anlatılarında görmek mümkündür. Dede Korkut Kitabı'nda Selcen Hatun, güzelliğinin yanı sıra yiğitliğiyle de ön plana çıkan bir kadın kahramandır. Duymaz'ın ifadesiyle: “Trabzon tekürünün bu 'azim görklü, mahbûb' kızı Selcen Hatun'un fizikî güzelliği kadar yiğitliği de vardır. Kan Turalı'nın kendine lâyük gördüğü bu kız, sağına soluna iki koşa yay çeker, attığı ok yere düşmez. Hatta Kan Turalı'dan daha üstünlüğü bile düşünülebilir” (1999: 371). Selcen Hatun bu açıdan alp kadın olarak adlandırdığımız bir destan kahramanıdır. Selcen Hatun, yiğitlikte Duymaz'ın da ifade ettiği gibi Kan Turalı ile yarışacak ve üstünlüğü bile düşünülebilecek bir kahramandır:

“Selcen Hatun at oynatdı, Kan Turalının önüne kiçdi. Kan Turalı aydur: Görklüm kanda gidersin didi. Aydur: Big yigit baş esen olsa börk bulunmaz-mı olur, bu gelen kâfir çok kâfirdür, savaşalım, döğışelüm ölenümüz olsun, diri kalanumuz odaya gelsin didi.

Burada Selcen Hatun at saldı. Karımın başdı, kaçanın kovmadı aman diyeni öldürmedi.” (Ergin 2014: 194).

Kan Turalı, savaşta yaralandığı zaman Selcen Hatun, Kan Turalı'yı kurtarmak için atılır:

“Kan Turalının atını ohlamışlar, gözünün kapağını ohlamışlar, yüzünü kan bürümüş, turmaz kanın siler, kâfiler üşer, kılıcın yalın eyle kâfiri önüne katup kovar. Selcen Hatun bunu böyle gördi, içine od düşdi. Bir bölük kaza şâhin girmiş kibi kâfire at saldı, bir uçından kırup kâfiri ol bir uçıma çıkdı.” (Ergin 2014: 195).

Dede Korkut Kitabı'nda alp kadın kahraman olarak karşımıza çıkan bir kahramanda Banı Çiçek'tir. Banı Çiçek'te Selcen Hatun gibi bir erkekle yarışacak kadar iyi ok atar, iyi at biner ve bir erkekle güreşecek kadar güçlüdür (Ergin 2014: 123-124). Banı Çiçek, Bamsı Beyrek ile yarışır, Bamsı Beyrek'in gücünü sınar ve hüner konusunda Bamsı Beyrek'ten geri kalmaz (Kaplan 2016: 47).

Türkmen destanlarında da savaşçı kadın tipine rastlanılmaktadır. Bu bağlamda Şahin'e göre: “Türkmen destanlarında savaşçı kadın tipini en iyi temsil eden kadın, Harmandâli'dir” (2012: 568). Atışta ve güreşte Köroğlu'nu mağlup eden Harmandâli, kardeşini öldüren Köroğlu'ndan intikam almak için Köroğlu ile savaşan Bezirgân'ın kardeşi Aysoltan gibi Türkmen destanlarında ön plana çıkan savaşçı kadınlar bulunmaktadır (Şahin 2012: 568-569).

Ynam adlı hikâyede, Türk toplumunda ve destanlarında süregelen savaşçı kadın tipini Gülşirin yansıtmaktadır. Medet, Gülşirin'in savaşmasını istemez. Fakat Gülşirin bir bağımsızlık savaşının verildiğinin farkındadır ve kararlıkla Medet'e karşı çıkar:

“-Beni kendi yanına al.

Gülşirin Medet'in yüzüne yalvarır nazar ile baktı.

-Ne olursa ikimize de olsun.

-Ne söylüyorsun Gülüm!

Medet'in gözleri doldu.

O 'savaş kadın işi değildir' diyecek oldu. Ama bunun tartışmaya değmediğini düşündü. Sebebi kadınlar erkekler ile bile davranıyordu. Bu yüzden başka çare aradı.

-Sen şu hâlinle nasıl gideceksin Gülüm?!

-Giderim

-Nasıl gidersin? Senin böyle demeye nasıl dilin varır? Yok, Gülüm, çıkar aklında böyle fikri. Karnındaki çocuğun kaygısını et...

Kâfirin eline düşsem, ben onu nasıl korurum?

Kâfiri püskürtürüz Allah bizle olursa.

Artık Gülşirin Medet ile rızalaşsa da onun çıkıp gitmesi içine sığmadı” (Hojageldiyew 1996: 243).

Kadınların savaşçı kimliği, Gülşirin üzerinden hikâyede vurgulanmaktadır. Gülşirin hamile olmasına rağmen savaşa katılır. Gülşirin savaşın kaybedildiğinde özgürlüğünün kaybedileceğini ve özgürlüğün kaybedildiğinde yaşamının değersiz olduğunun bilincindedir: “Gülşirin de herkes gibi ileri atıldı. Elindeki kırpma makasını fırlattı ve kendini kalabalığın içine attı. Bir gümbürtü, bir çığlık, bir inilti vardı. Ama Gülşirin hiçbir şey duymadı” (Hojageldiyew 1996: 244). Gülşirin, savaşta çok ağır bir şekilde yaralanır:

“Bu sırada Gülşirin biraz inledi. Askerler tuhaf bir şekilde birbirlerinin yüzünü serettiler.

-Yaşıyor gibi görünüyor.

-Doğrultalım, sağdır. Hadi bunu başka yere yavaşça hareket ettirelim.

İki kişi, Gülşirin'i çadırının yakınına götürdüler. Öyle yatan şapkasını alıp, başının aşağısına yastık edip koydular. Gülşirin kendini bilmeden yatıyordu” (Hojageldiyew 1996: 245).

Hikâyede savaşçı kadın figürü olarak tasvir edilen Gülşirin, ölürken bile: “Ölsem, ölüp gideyim. Ama Tanrı bizdendir. Bizimkiler kazanacak” (Hojageldiyew 1996: 252) ifadesiyle savaşın kazanılacağına karşı inancını korur. Kısacası hamile hâliyle Gülşirin, bağımsızlık inancı ve umuduyla savaşmaktan çekinmez. Hayatını vatan için feda eder. Bu anlamda vatan, bağımsızlık ve ulu değerler için hayatını feda eden Gülşirin, Göktepe Savaşları'nda bağımsızlık için hayatını feda eden binlerce Türkmenin yansımasıdır.

Bağımsız Bir Hayat: Gülşirin Ve Medet

Savaş sırasında vurulan Gülşirin, yaşamla ölüm mücadelesi verirken Medet ile savaştan önce bağımsızlık içinde yaşadığı o hayatı hatırlar:

“Erek Dağı...

Gülşirin'in arzusunun zirvesi, ömrünün en yüksek noktası Erek Dağı... Dağlardan dağlara çıkarsın, ama Erek Dağı hâlâ yüksekte görünür, Karakum Çölü'ne gidersin, gittikçe dağlar düşer, Erek Dağı daha da yükselir.

(...)

Gülşirin'in çocukluk hayali Erek Dağı'na tırmanmaktı. Erek Dağı'nın zirvesi onun için büyüğü bir peri masalıydı ve dünyanın tüm gizemlerinin anahtarı oradaydı. Orası nasıl? Oraya çıkıp seyretsen, dünyanın nasıl görünür? Karakum Çölü nasıl görünür?

Gülşirin'in kalbinde Medet'e olan aşkını uyandırır da bu Erek Dağı olmalıydı. Medet, çocukluğundan beri avcılık yapıyordu. Kamçısını omzuna asıp ve dağlara doğru giderdi. Onu izleyen Gülşirin, 'Belki, Medet Erek Dağı'na tırmanmıştır' diye merak etmiştir." (Hojageldiyew 1996: 246).

Gülşirin, bağımsızlık ve mutlu bir şekilde Medet ile sürdürdüğü hayatını son anlarında zihninde canlandırır. Medetle tanıştığı ve ona âşık olduğu zamanları hatırlar. Gülşirin'in Medetle olan aşkını temsil eden o özgür yaşamıdır. Gülşirin Medetle Erek Dağı'na çıktığında kendini mutlu ve gökyüzünde gibi özgür hisseder. Hikâyede Medet ile çıkan Erek Dağı'na Gülşirin gözünden şöyle tasvir edilir:

"Bakın Ahal'in köyleri ayaklarınızın altında. Varmak istediğiniz noktaya ulaşmak istiyorsanız, uzun bir yol kat etmeniz gerekir. Gözleriniz Erek Dağı'nın görüldüğü her yere ulaşmalı. Ama sis engel oluyor. Ve sanki çölün arkası tükenmezdi, sanki gökyüzünde bulunmuş gibiydi.

Gülşirin'in gözleri yavaş yavaş ona alıştı ve üzerine yayılan şeklin ağırlığını gitgide daha fazla fark etmeye başladı. Karakum Çölü, dünyayı sonsuz bir okyanus gibi dolduruyordu" (Hojageldiyew 1996: 250).

Mutlu ve istedikleri gibi bir yaşam süren Medet ve Gülşirin, bu sevinci kısa sürer. Savaşa topraklarına gelince mutlu dolu yaşamları trajediye dönüşür: *"Önceki yaz ak çarın birlikleri gelip, kaleyi arayıp gitti. Top düşüp, evde oturan Nezik ece yanındaki iki tane kız bile bile helak oldu" (Hojageldiyew 1996: 251).* Bağımsız, mutlu bir yaşam hayali olup gitmektedir. Yazar bu durumu hikâyede şöyle ifade eder: *"O arzularının hepsi kül olup savrulup gitti. Yaşlanmak nere, yaşamak yine nere. O yanı yirmi beşini dolduran, geyik gibi sıçrayan yürüyen gelindi." (Hojageldiyew 1996: 252).* Gülşirin, Erek Dağı'na son bir kez bakmak ister fakat Erek Dağı'nı göremez *"Ölsem, ölüp gideyim. Ama Tanrı bizdendir. Bizimkiler kazanacak" (Hojageldiyew 1996: 252)* inancıyla hayata gözlerini yumar.

Hikâyede, ön plana çıkan unsur bağımsız, huzurlu bir yaşam süren Gülşirin ve Medet'in hayatının Çarlık Rusyası'nın işgale başlamasıyla değişmesidir. Gülşirin, hayalini kurduğu o hayatı yaşayamadan savaşta hayatını kaybeder. Hikâyede, savaşın acı yüzü ve bağımsızlık adına feda edilen yaşamlar ön plana çıkarılmaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak Göktepe Savaşları, Türkmenler için önemli tarihi ve millî bir kimlik taşımaktadır. Topyekûn verilen bu bağımsızlık savaşına, çocuk, kadın, erkek herkes katılmıştır. Ahalteke'de verilen bu bağımsızlık savaşı, bütün çabalara rağmen Türkmenler için bir yıkımla sonuçlanmıştır. Ruslar, Göktepe Savaşları'nın ardından Türkmenistan'ı işgal etmiştir ve birçok Türkmen bu işgal sırasında katledilmiştir. Göktepe Savaşları'nın izleri bir miras, millî mücadele ve bağımsızlık savaşı olarak Türkmen edebiyatına yansımıştır. Çarlık Rusyası ardından Sovyet iktidarı dönemine

gelindiğindeyse millî ve ortak bir kimlik taşıyan Göktepe Savaşları'nın edebî eserlerde işlenmesi rejime karşı bir tavır olduğu için yasaklanmıştır.

Bağımsızlık dönemine gelindiğinde Türkmen edebiyatı rejimin baskıcı havasından kurtulmuş ve kaynağını kendi tarihinden alan bir kisveye bürünmüştür. Bu anlamda bağımsızlık sonrası Türkmen edebiyatında ortak Türkmen kimliğine vurgu yapan eserler ön plana çıkmaya başlamıştır. Türkmen edebiyatının rejimin baskıcı havasından kurtulmasıyla birlikte Türkmenlerin bağımsızlık mücadelesini sembolize eden Göktepe Kalesi ve Türkmenlerin bağımsızlık için verdikleri savaş olan 1879-1881 Göktepe Savaşları hakkında çeşitli türlerde edebî eserlerin kaleme alındığı görülmektedir. Bağımsızlık döneminde Göktepe Savaşları ile ilgili yazılarıyla öne çıkan bir isim de Nargılıç Hocageldiyev'dir. Hocageldiyev'in *Ynam* (İnanç) adlı hikâyesinde, savaş öncesinde bağımsızlık içinde, huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşayan insanların Rusların işgale başlamasıyla bu mutlu yaşamın bir trajediye dönüşümü anlatılmaktadır. Bu anlamda Medet ve Gülşirin'in hayat hikâyesi öne çıkarılmaktadır. Hikâye Göktepe Kalesi'nin içerisindeki yaşantıyı anlatmakla başlar ve savaşın acı yüzü hikâyenin bu kısmında vurgulanır. Rusların Türkmenlere karşı olan silah üstünlüğünü ve bu mücadelenin bir savaş niteliği taşımayacak kadar tek taraflı olması dolayısıyla bu savaşın Türkmenler için büyük bir trajediyle sonuçlanacağı hikâyenin ilk kısımlarında ifade edilmektedir. Kalenin surlarından Rus ordusunun aniden belirmesiyle karşısında Türkmenler, son bir akılla düşmana yürür ve hikâye bu kısmıyla birlikte tamamen Gülşirin'e odaklanır. Hikâyede Türk toplumunda süregelen alp kadın tipinin bir yansıması olarak karşımıza çıkan Gülşirin, bağımsızlık hayali ve eski mutlu günlere kavuşmak için savaşa katılır. Bu anlamda hikâyede hem Gülşirin üzerinden ortak Türk kimliğine hem de savaşın yıkıcılığına vurgu yapılmaktadır. *Ynam* (İnanç) adlı hikâyenin bu anlamda Gülşirin, üzerinden kurgulandığını söylemek mümkündür. Hamile hâliyle savaşa katılan Gülşirin, savaşta ağır bir şekilde yaralanır. Ölümle yaşam arasında Gülşirin, Çarlık Rusyası'nın işgalinden önceki yaşamını özlemlerle hatırlar. Hayalleri, Medetle olan mutlu yaşamı, çocukları Çarlık Rusyası'nın işgale başlamasıyla yok edilir. Hamile hâliyle savaşa katılan Gülşirin özgürlük uğruna canından vazgeçer. Bağımsızlık, bu anlamda hikâyede yaşamdan bile kutsal bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Gülşirin'in duygu ve düşünceleri üzerine yoğunlaşan *Ynam* adlı bu hikâyede, asıl vurgulanmak istenen bu bağımsızlık savaşıyla beraber yok olan yaşamlar ve hayallerdir. Gülşirin acısı, o dönemde yaşayan tüm Türkmenlerin acısıdır. Nargılıç Hocageldiyev, bağımsızlık gibi bir ulu amaç doğrultusunda topyekûn bir şekilde verilen Göktepe Savaşları'nın arkasında bıraktığı yıkımı ve savaşla birlikte parçalanmış hayatları hikâyede işleyerek Türkmen millî kimliğine ve hafızasına katkı sağlamıştır.

Kaynaklar

- Çonoğlu, Salim (2011). "Türkmen Edebiyatı: Onsekizinci Yüzyıldan Bağımsızlık Dönemine". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 15, s. 333-347.
- Çonoğlu, Salim (2014). "Ata Govşudov'un Ferman Romanında Millî Kimliğin Yeniden İnşası Sürecinde Millî Kültür Unsurları". *Bilig*, S. 71, s. 147-168.
- Duymaz, Ali (1999). "Kanturalı Boyundaki Bazı Motif ve Unsurlar Üzerine". *Türk Dünyası Dil Ve Edebiyat Dergisi*, S. 8, s. 360-386.
- Ergin, Muharrem (2014). *Dede Korkut Kitabı - 1*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Hayit, Baymirza (2004). “Qahraman Gök tepe Mudafaaçılarının Hatirasi”. *Millî Türkistan Hürriyet Dâvası*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları. s. 142-143.
- Hojageldiyew, Nargylyç (1991). *Gökdepe Galasy*. Aşgabat.
- Hojageldiyew, Nargylyç (1996). “Ynam”. *Türkmen Edebiyatı*. Aşgabat. s. 238-253.
- Kaplan, Mehmet (2016). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kurat, Akdes Nimet (2014). *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Matyakubov, Hikmatulla (2019). *Bağımsızlık Sonrası Dönemde Türkmenistan'da Milliyetçilik Politikaları*. Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Samsun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Orazow, A. vd. (1996). *Türkmen Edebiyatı*, Aşgabat Magaryf.
- Özcan, Kemal (2017). “Türkmenistan Cumhuriyeti”. *Bağımsızlıklarının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri*. İstanbul: Türk Dünyası Devletleri Birliği Yayınları. s. 187-246.
- Roux, Jean Paul (1990). “Ortaçağ Türk Kadını II. Türk Kadını Hakkında Ortaçağ Bilgileri”. Çev. Gönül Yılmaz. *Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, C. 6, S. 18, s. 693-724.
- Saray, Mehmet (1996). *Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Şahin, Halil İbrahim (2012). “Türkmenistan Sahası Köroğlu Anlatmalarında Kadın Tipler”. *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*, Adana: Çukurova Üniversitesi. s. 563-572.
- Söyegov, Muratgeldi (2013). “Az Bilinen Eski Fotoğraflarda Kısa Tarifleriyle Göktepe Savaşı'nın Kahramanları”. *Bilig*, S. 65-66, s. 40-49.
- Türkmen, Fikret ve Gurbandurdı Geldiev (1995). *Türkmen Şiiri Antolojisi*. Ankara: Türksoy Yayınları.
- Ziya Gökalp (2015). *Türkçülüğün Esasları*. Haz. Salim Çonoğlu. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ziya Gökalp (2021). *Türk Medeniyeti Tarihi*. Haz. Ali Duymaz. İstanbul: Ötüken Neşriyat.